

„... olyan ez a kép, mintha egy összetört
tükör volna a magyar társadalom,
illetve a magyar lélek”.

Hokky Károly (1883–1971) élete és tevékenysége¹

CSILLA FEDINEC

94(477.87)

„...This picture is such as if the Hungarian society and the Hungarian soul have been broken mirrors”. The life and activities of Károly Hokky (1883–1971)

316.022.4(=511.141)(477.87)
32-051

Keywords: history of Transcarpathia, the first Czechoslovak Republic, revision, emigration, the Hungarian national minority, ethnic Hungarians.

1919. május 8-án Párizsban megszületett a döntés arról, hogy Kárpátalját Csehszlovákia kapja meg, amit az 1919. szeptember 10-i saint-germaini szerződésbe foglaltak bele. Ugyancsak május 8-án, Ungváron az úgynevezett Központi Ruszin Nemzeti Tanács kinyilvánította, hogy csatlakozni kíván a formálódó csehszlovák államhoz. Azonban ugyanígy voltak hívei Kárpátalján a Magyarország kötelékében maradásnak és főként a máramarosi részen pedig a polgárháborús Oroszországból kiszakadni akaró, formálódó ukrán államhoz tartozásnak. A nemzetközi politika szintéren azonban csak a csehszlovák opcióval foglalkoztak, s Kárpátaljának Csehszlovákiához csatolása által megteremtődött a közvetlen összeköttetés az 1920–1921-ben létrejött ún. kisantant szövetség államai (Csehszlovákia, Románia, Jugoszlávia) között, melynek legfőbb célja Magyarország esetleges revíziós törekvéseinek megakadályozása volt.

Az új helyzetben a kárpátaljai (Podkarpatszka Rusz-i) magyar közösségnek meg kellett szerveződnie. A közösség egyes tagjai önként vagy kényszerűségből a trianoni Magyarország területére költöztek, a helyben maradók számára pedig a legfontosabb az alkalmazkodás volt. A legkomolyabb törésvonalat az első években az jelentette, hogy a közhivatalt viselőktől, állami alkalmazottaktól megkövetelték a hűségeskü letételét a csehszlovák államra. Ugyanígy komoly problémákat jelentett, hogy a csehszlovák állampolgárság nem járt automatikusan, ami szintén számos sérelmet okozott.

Az 1919 utáni kárpátaljai magyar politikusok zömmel újoncok voltak a politikai pályán, s némelyek számára kényszerű váltást jelentett. Közéjük tartozik Hokky Károly, aki tanári pályáját kényszerült feladni, amihez soha többé nem tért vissza, de az okta-

1 Készült a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával. Külön köszönetem fejezem ki Ayklerné Papp Zsuzsának, Hokky Károly unokájának, aki a család által megörözt, a nyilvánosság előtt mindeddig ismeretlen dokumentumokat a rendelkezésemre bocsátotta.

tásügy szívének kedves terület maradt. Hokky ugyan kényszerből váltott pályát, de végül elhivatott politikus lett.

Magyarul Hokky Károly, „csehszlovák” változatban Karoly Hokky, Karol Hokky, Karel Jan Hokky, angolosan Charles J. Hokky. Az egyik legismertebb kárpátaljai politikus a két világháború közötti időszakban – helyi politikai tevékenységén túl az 1920-as évek végétől, az 1930-as években tagja volt a prágai parlamentnek, majd a szenátusnak, a revízió után pedig a magyar parlamentnek – mégis viszonylag keveset tudunk róla. A különböző forrásokban elszórt információ összegyűjtésére ugyan korábban is lett volna mód, ám a kisszámú, mégis igen fontos családi dokumentumok, illetve emlékek nélkül ez mégsem volt reális feladat. Csehszlovák időszakbeli szenátorságára volt a legbüszkébb, és általában a csehszlovákiai magyar politikusi lét meghatározó volt az életében: küzdelem a magyarságért az első kisebbségi korszakban. Mindent megváltoztatott a revízió, és mindent megváltoztatott a kényszerű emigráció is. Kisebbségi politikusként elsősorban az oktatásügy szolgálatát tartotta szem előtt. Az etnikai különbözőségeket a kulturális különbözőségekből vélte felismerni, legfőbb magyar értéknek a sajátos magyar kultúrát tartotta.

„Hogy nagy nép vagyunk-e, azt nem mi állapítjuk meg, hanem mások. De éppen azért, mert kis nép vagyunk, a kultúráért nekünk sokkal többet kell áldoznunk, mint más népeknek. A népek óceánjában nekünk szellemi, erkölcsi és jellembeli értékeket kell hordoznunk.”²

„Magyarok, vigyázzatok a kultúrátokra, tanuljatok, mert ha nem tanultok, beteljesedik a nagy Széchenyi mondása: Elvész a népem, mert tudomány nélkül való.” (Hokky 2004, 114. p.)

A Monarchiában

Hokky Károly 1883. január 31-én született az Abaúj-Torna vármegyei Szepsiben (Moldava nad Bodvou). A Kassai Egyházmegye szepesi római katolikus egyházközségének³ keresztelési anyakönyvéből 1908. június 27-én készült kivonat szerint a törvényesen született fiúgyermeket 1883. február 16-án keresztelték Károly János névre. Apja Hokky Gyula kereskedő, anyja Varga Teréz ágostai vallású.⁴ A későbbiekben a második keresztnevet nem használta, de nevének angol változatában innen van a J. (Charles J. Hokky).

A gimnáziumot Rozsnyón végezte, majd a Budapesti Tudományegyetemen és a kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetemen tanult tovább. (Plachý 2012, 120. p.) A Kolozsvári Országos Középiskolai Tanárvizsgáló Bizottság földrajzból és történelemből képesítette. Tanári pályafutását Budapesten, a VII. kerületi Damjanich utcai gimnáziumban kezdte, majd a vallás- és közoktatásügyi miniszter

2 Az országgyűlés képviselőházának 338. ülése 1943. november 17-én. *Képviselőházi napló*, 1939, XVII. kötet. 353. p.

3 A műemléki római katolikus templom látképe a város mai hivatalos honlapján: <http://www.szepesi.sk/virtualtour/> (2015-01-28)

4 Családi iratok. Susan M. Papp, Kanada.

1908. október 17-én kelt 118.886 sz. rendeletével a Kassai Állami Felső Kereskedelmi Iskolában⁵ folytatta. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1911. július 13-án kelt 82.412. számú levelében szeptember 1-jétől felső kereskedelmi iskolai rendes tanárrá nevezte ki. Földrajzot, történelmet, magyar nyelvet és irodalmat, kereskedelmi földrajzot tanított.⁶

Az első világháborúban a cs. kir. 34. gyalogezred (Markó–Lányi Lindner–Bialoskorski 1937)⁷ 4. menetszázadában főhadnagyi rangban szolgált az orosz fronton. Az 1914. november 25-én kiadott 100. számú „Hírek a sebesültekről és betegekről” lajstrom szerint haslövést kapott, és a kassai leányiskolában elhelyezett tartalék kórházban gyógykezelték. Ezután szolgálati viszonyon kívüli állományba került, Belgrádban, Krajován (Craiova, Románia) és Udinében teljesített szolgálatot. 1916-ban megkapta a Bronz Katonai Érdemérem (Katonai Érdemkereszt szalagján) kardokkal⁸ kitüntetését.

A csehszlovák Kárpátalján

A csehszlovák időszak első éveiben Kassán maradt. Egy a kassai állami felső kereskedelmi iskola igazgatóhelyettese által 1919. október 30-án kiadott „Működési Bizonyítvány” szerint „kiváló tanár, magatartása mindenkor teljesen kifogástalan volt”.⁹ Tanári állásából azonban még abban az évben elbocsátották, amit súlyos sérelemként élt meg. Az elbocsátás nyilvánvalóan azzal volt összefüggésben, hogy számos sorstársához hasonlóan nem tette le a hűségesküt a csehszlovák államra, nem kapott állampolgárságot sem. 1936. december 14-i prágai szenátusi beszédében az állampolgárság rendezetlenségét még mindig a legfontosabb problémák közé sorolta:

„De nemcsak az autonómia miatt, hanem egyéb okok miatt is bizalmatlanok vagyunk a kormánnyal szemben, mert a közigazgatásnak majdnem minden ágában alkotmányselemekkel találkozunk.

Csaknem minden miniszterünk állandóan azt hangoztatja, hogy itt a magyarságnak a legjobb dolga van és hogy itt a magyarságnak megadtak minden jogot. Én erre csak azt felelhetem, ha már olyan erős meggyőződéssel mondják ezt, hogy én azt kívánom, hogy

5 Az iskola épülete képeslapon. Szlovákiai Magyar Adatbank. ID: 174573. <http://adatbank.sk/kepeslap/kassa-73/> (2015-01-28)

6 Családi iratok. Susan M. Papp, Kanada.

7 Kodály Zoltán 1916-ban a cs. és kir. 34. gye. legénységétől gyűjtötte a kassai laktanyában a „Galíciában megszólalt a rézagyú. Harmincnégyes, mért vagy olyan szomorú?” kezdetű katonadalt. (Szalay 2014, 44. p.)

8 *Personal Verordnungsblatt*. 1916, 48. sz. 1379. p.; Családi iratok. Susan M. Papp, Kanada. A Katonai Érdemérmét I. Ferenc József alapította olyan tisztek részére, akik kiváló szolgálatokért békében vagy háborúban „Legfelsőbb elismerés”-ben részesültek, békében piros szalagon, háborúban szerzett érdemükért a Katonai Érdemkereszt szalagján. Első alkalommal bronz-, ismételt alkalommal ezüstérmét adományoztak. A kiváló vezetésért, illetve hősiességért, vagy eredményes magatartásért adományozott kitüntetés szalagjára kerültek kardok. [http://rendjel.myhunet.com/hu/A-kiegyezestol-az-l-vilaghaboru-vegeig-\(1867-1918\)/Signum-Laudis/](http://rendjel.myhunet.com/hu/A-kiegyezestol-az-l-vilaghaboru-vegeig-(1867-1918)/Signum-Laudis/) (2015-01-28)

9 Családi iratok. Susan M. Papp, Kanada.

ugyanannyi joguk és olyan jó dolguk legyen nekik és gyermekeiknek, mint amilyen jó dolgunk van nekünk és gyermekeinknek.

Az állampolgár legelső és legfontosabb joga állampolgárságának elismerése. Ez a gyökere minden más jognak.” (Hokky 2004, 381. p.)

Kassán 1924. augusztus 14-i keltezéssel adta ki a városi közjegyző az igazolást, hogy 1919. december 17. óta Košice községben, azaz Kassán „bir honi illetőséggel”.¹⁰ Az 1921. július 26. és 1938. november 2. közötti időszak „tényleges szolgálatban nem töltött ideje”. Azonban ezt a „17 év 3 hónap és 6 nap” hosszúságú időszakot az 1939. évi 9.910. M. E. rendelet¹¹ alapján 1941. szeptember 10-én kelt 16.048/1940. Eln. sz. pénzügyminisztériumi levéllel „a nyugdíjba beszámított szolgálati idejéhez” hozzászámították.¹²

Hokky 1923-ban költözött Nagyszőlősrre (ma: Vynohradiv Ukrajnában; az Alföldre kilépő Tiszához közel, a Fekete-hegy lábánál terül el, közel a magyar–román–ukrán hármas határhoz¹³). A nagyszőlősi házassági anyakönyv szerint a római katolikus, nőtlen tanító, Hokky Karel 1925. június 9-én vette feleségül az 1906. március 18-i születésű Krasznay Margit (Krasznayova Markéta) háztartásbeli, református hajadont. A Nagyszőlősi járás főszolgabírája Nagyszőlősön 1942. január 14-én kelt, 94/1942. számú véghatározatában utasította a helyi anyakönyvvezetőt, hogy a házassági anyakönyvben „a megjelölt alapbejegyzésnél és kiigazítások rovatában jegyezze fel: A vőlegény foglalkozása nem tanító, hanem középiskolai tanár.” A kiigazítás indoka, hogy „a foglalkozás tévesen nem a tényeknek megfelelően lett bejegyezve”. 1926. február 22-én született, református hitben keresztelt Katalin nevű lányuk,¹⁴ 1928. május 19-én pedig a nagyszőlősi római katolikus plébánián István Géza névre keresztelt fiúk.¹⁵

„Az 1918-as államfordulatot követően az új állam hatóságai a magyar nyelvű sajtó zömét megszüntették. Kevés volt azoknak a lapoknak a száma, melyek régi vagy módosított néven meg tudták őrizni az egzisztenciájukat [...] A régi sajtó nagy részét likvidá-

10 Honi illetőségi bizonyítvány, 38694/1924. ikt. sz., 903/924. jkvi sz. Családi iratok. Susan M. Papp, Kanada.

11 9.910. M. E. sz. A Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeken volt magyar, illetőleg volt cseh-szlovák közszolgálati alkalmazottak és nyugdíjasok, valamint a m. kir. honvédség és a m. kir. csendőrség volt tagjai, úgyszintén mindezek özvegyei és árvái ellátásának szabályozásáról. Kelt 1939. október 30. *Magyarországi Rendeletek Tára*. 73. évf. 1939. I. kötet. Budapest, M. Kir. Belügyminisztérium, 1940. 1976–2003. p.

12 Családi iratok. Susan M. Papp, Kanada.

13 A város mai hivatalos honlapja: <http://rada.vynohradiv.com.ua/> (2015-01-28)

14 1947-ben ment férjhez dr. Papp Gáborhoz (Máramarossziget, 1915 – Cleveland, 2011), akivel 1951-ben együtt érkeztek Clevelandbe. Négy lányuk született: Éva, Klára, Gabriella és Zsuzsa. (*Jó munkát! Clevelandi Magyar Cserkész Értesítő*. 30. évf., 1. szám. 2011. augusztus. 13. p.) A ma Kanadában élő Ayklerné Papp Zsuzsa (Susan M. Papp) bocsátotta rendelkezésemre a tanulmányban idézett dokumentumokat. Életrajza: <http://www.postmod.ca/whoarewe.php>. Kárpátaljai vonatkozású dokumentumregénye: Papp, Susan M.: *Outcasts: A Love Story*. Toronto, Dundurn Press, 2009. Magyarul: : *Megtagadva – Egy szerelem igaz története*. Budapest, Aposztróf Kiadó, 2010. 2011-ben Izraelben héberül is kiadták.

15 Családi iratok. Susan M. Papp, Kanada.

ló csehszlovák polgári rendszer elvileg nem állt útjában annak, hogy új lapok keletkezzenek, s így a két világháború közti időben ki is bontakozott a többretegű és rendkívül sok lapegységből álló kisebbségi sajtó.” (Turczel 1981, 299. p.) Csehszlovákiában mintegy 600 különféle magyar lapot adtak ki hosszabb-rövidebb ideig, ebből körülbelül 70-et Kárpátalján. Ezek egyike volt a *Határszéli Újság*. A lap 1908 és 1930 között jelent meg Ungváron. 1921. május 8-tól lett a Kárpátaljai Keresztényszocialista Párt hivatalos lapja Hokky szerkesztésében.

A Csehszlovákiához csatolt Kárpátalján a lakossága kivételes aktivitással vetette bele magát az egyesületek és pártok alapításába. A politikai pártok „nemzeti” (ruszofil, ruszin, ukrán, magyar, zsidó, német és etnikai tényezőktől független) és területi (országos párt regionális szervezete vagy regionális párt) tagolódása már 1919-ben végbe ment. Ennek megfelelően szerveződtek a „magyar nemzeti” irányvonalat képviselő pártok is. Az 1920-as évek elején még két regionális pártja volt a helyi magyaroknak: a Ruszinszói Magyar Jogpárt és a Podkarpatszka Ruszi Őslakosok Autonóm Pártja. Velük párhuzamosan alakult ki két nagy országos párt, az Országos Keresztényszocialista Párt (OKP) és az Országos Magyar Kisgazda, Földműves és Kisiparos Párt kárpátaljai kerülete. Az évtized közepétől azonban már csak az OKP¹⁶ és a Kisgazdapárt (1926-tól Magyar Nemzeti Párt néven) van jelen 1936-ig, amikor a két párt egybeolvadt Egyesült Magyar Párt (EMP) néven, Jaross Andor elnökletével.¹⁷ Az alapelvek a nemzeti eszme, keresztény vallás erkölcsi felfogás, szociális igazságosság, demokrácia. Az OKP, majd az EMP kárpátaljai prominense volt Hokky Károly. Az EMP 1936. június 21-i érsekújvári alakuló ülésén Hokky jelentette be a kárpátaljaiak csatlakozását, fenntartva az országrészi politizálás további, addig is működő önállóságát:

„A kárpátaljai országos magyar pártszövetség részéről ünnepélyesen jelentem be csatlakozásunkat [...] annak biztosítottága mellett, hogy Kárpátalja eddig elismert és gyakorolt belső adminisztratív és szervezeti autonóm önállóságát továbbra is az egységes keretben minden vonatkozásban fenntartja.”¹⁸

Az Országos Keresztényszocialista Párt kárpátaljai kerülete hivatalosan 1920 augusztusában alakult meg. A párt 1919-ben kiadott programja¹⁹ szociális és gazdasági köve-

16 L. többek között: Hokky Károly: A Kárpátaljai Keresztényszocialista Pártról. In Hangel László (szerk.): *Mit élt át a Felvidék?* Budapest, Felvidéki volt Politikai Foglyok Országos Érdekvédelmi Szövetsége, 1938. 48–52. p.; *A felvidéki magyarság húsz éve 1918–1938*. Budapest, Egyetemi Ny., 1938; Angyal Béla: *Dokumentumok az Országos Keresztényszocialista Párt történetéhez*. (Fontes historiae Hungarorum, 1.) Somorja – Dunaszerdahely, Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó, 2004.

17 „...a két párt egyesülésének nem voltak mélyebb világnézeti akadályai (hisz mind a két párt hangsúlyozottan keresztény alapon állott), a kétpárt-rendszer gyakran súlyos bajok fölött volt kénytelen szemethúnyni. [...] A kétpárt-rendszer minden jóakarató igyekezet ellenére vég-eredményben pártideológiára nevelt”. (Ölvedi 1936, 384. p.)

18 Az *Őslakó*, 1936. június 27.; *Kárpáti Magyar Hírlap*, 1936. június 25.

19 A *Keresztény Szocialista Párt programja*. Kiadja az užhorodi Ker. Szocialista Párt. Užhorod, 1919.

teléseket fogalmazott meg, a keresztény szellemiség jegyében. A kárpátaljai kerületi elnök Kerekes István, ügyvezetője („politikai elnöke”) pedig Nagy Kálmán. Miután 1921. április végén megszűnt a párt addigi hivatalos lapja, a *Kárpáti Napló*, helyét a *Határszéli Újság* vette át.²⁰ Hokky, az új pártlap felelős szerkesztője egyúttal a párt főtítkára is lett, 1928-tól pedig átvette Nagy Kálmán helyét. A párt „központja” Hokky városa – Nagyszőlős. Ugyancsak 1928-ban tartománygyűlési (kárpátaljai megyei) képviselővé választották.

Csehszlovákiában a kétkamarás nemzetgyűlésben a képviselői és a szenátorai helyeket a pártok választási listáira leadott szavazatok arányában osztották el. A képviselőház 300, a szenátus 150 tagú volt. Kárpátaljának 9 képviselői és 4 szenátorai helye volt, ebből minden alkalommal egyet-egyet sikerült megszerezniük a magyar nemzeti pártoknak (országosan a magyar ellenzéki pártok 9-10 mandátummal rendelkeztek). Kárpátalja területén négyszer voltak nemzetgyűlési választások: 1924-ben, 1925-ben, 1929-ben és 1935-ben. 1929-ben az „Autonomista Pártszövetség” listájáról Hokky lett a parlamenti képviselő,²¹ 1935-ben pedig „az Országos Keresztényszocialista Párt, a Magyar Nemzeti Párt, az Óslakos Németek Pártja Szlovénzskón és Podkarpatszka Ruszban, Szudétanémet Választási Szövetség” listájáról szenátor.²² Különösen szenátori tevékenysége kapott széles körű visszhangot a különböző sajtóorgánumokban.²³

Hokky a prágai törvényhozásban elsősorban a magyar iskolaügyet szorgalmazta. Felpanaszolta többek között, hogy Kárpátalján kevés a magyar óvoda, azok többsége is felekezeti fenntartású; a magyar iskolák száma nem felel meg a magyar lakosság népszámlálás szerinti arányának; szóvá tette, hogy csupán a beregszászi ruszin gimnáziumnak van magyar tagozata; interpellált a volt ungvári katolikus magyar gimnázium

20 *Ruszinszkói Magyar Hírlap*, 1921. november 8.

21 1929. október 27-től 1935. május 18-ig parlamenti képviselő. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, <http://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?org=291&id=1552&i=cz> (2015-01-28)

22 1935. június 18-tól 1939. január 20-ig, a kárpátaljai politikai pártok feloszlataásáig szenátor. Senát Parlamentu České republiky, <http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=82> (2015-01-28)

23 A kárpátaljai sajtón kívül I. Czecho-romániai konfliktus a határ menti iskolák miatt. *Danubian Review*, Vol. 2. No. 4. (September 1935.) 17. p.; The situation of the hungarian schools; Autonomy of largest town in Ruthenia suspended for last two and a half years. *Danubian Review*, Vol. 2. No. 5. (October 1935.) 19. p.; The situation in Ruthenia. *Danubian Review*, Vol. 2. No. 12. (May 1936.) 22. p.; Political mosaic. *Danubian Review*, Vol. 6. No. 10. (March 1939.) 57. p.; Why are hungarian artists forbidden to give performances in Slovakia? *Danubian Review*, Vol. 4. No. 3. (August 1936.) 15. p.; Ölvédi János: Magyar kisebbség Csehszlovákiában. *Magyar Szemle*, 1935, XXV. köt. 3. sz. 281–284. p. Ölvédi János: Magyar kisebbség Csehszlovákiában. *Magyar Szemle*, 1937, XXIX. köt. 3. sz. 284–289. p. stb. Politikai beszédeinek, interpellációinak szövegét I. Fedinec 2004, 112–114., 341–342., 348–352., 355–361., 381–404., 433–439. p.; A cseh iskolapolitikához... *Magyar Kisebbség*, 13. évf. 1934. április 16.; *Mit élt át a Felvidék?* 1938, i. m. 64–70., 155–157. p.; Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Dokumenty českého a slovenského parlamentu. <http://www.psp.cz/eknih/index.htm> (2015-01-28) Képviselőként és szenátorként is különösen sokat foglalkozott a magyar oktatásügygel. Vö. Fedinec 2002.

um visszaadása, a nagyszülősi magyar polgári iskola megnyitása ügyében; aláírásgyűjtést szervezett annak érdekében, hogy magyar tanítóképző nyíljon „arra alkalmas városban Szlovenszko vagy Kárpátalja területén”. Szerinte a kárpátaljai magyarság már azzal is elégedett lenne, ha annyi magyar óvodája, elemi, polgári és középiskolája lenne, mint ahány cseh/szlovák van a tartományban. (Vö. Fedinec 2007, 92. p.) Hokky két lábbal járt a földön, amikor például védelmébe vette a megélhetési csempészést:

„A kárpátaljai magyar határmenti lakosság ínsége közismert tény. Az esztendők óta ismétlődő rossz termés folytán a lakosság megélhetése nincs biztosítva. [...] a munkanélküliek hatalmas tömege [...] a legsúlyosabb nyomorral küzd. Kárpátalja népének harmadrésze ellátatlan, akik minden igyekezetük mellett sem képesek munkához, kereset-hoz jutni [...] a [...] lakosság egy része [...] a szükség kényszerének nyomása alatt a szomszédos magyar területekről hoz át élelmiszereket [...] Elismerem, hogy a kárpátaljai ínségesek, amikor ily módon gondoskodnak magukról, nem járnak a törvény útján, de cselekedetük nem jelent oly veszélyt az állam érdekeire, hogy ezért életükkel kelljen fizetniük. Márpedig a kárpátaljai határmenti lakosság ínségei közül nem egy nyomorgó életét oltotta ki a pénzügyőrök golyója”. (Fedinec 2004, 341–342. p.)²⁴

Hokky többször járt Magyarországon. Eközben kapcsolatba került többek között Szekfű Gyulával, a *Magyar Szemle* szerkesztőjével.²⁵ 1934 márciusa–áprilisa folyamán rövid levelezést is folytattak. Ebből kiderül, hogy Szekfű felkérte, írjon a lapba „olykor egy-egy cikket”. Hokky úgy vélte, hogy a csehszlovák posta nem megbízható, a leveleket cenzúrázzák. Sátoraljaújhelyen április 26-án kelt levélében így fogalmazott:

„Nagyon köszönöm nb. soraidat, s mindig megtisztelők voltak. Sajnos azonban minden levelünket cenzúrázzák.
Legutóbbi leveledet pl. amelyet ápr. 14 adtál fel, április 25-én kaptam meg. Azalatt Amerikából is kaphatnék választ levelemre.
Arra kérnélek, ne írd nekem, mert a Magyar Szemle vörös posztó a szemükben. Ellenben engeddd meg, hogy valahányszor Budapestre megyek, személyesen felkereshesselek...
Legközelebb egy ártatlan cikket küldök be a saját nevem alatt, de máskor csak o-a-s jelzéssel közöld a cikkemet. Ha nb. lapodnak meg nem felelnének ne közöld. Viszontlátásig őszintén tisztelő híved.”

Bár egy korábbi, április 14-i levélében Szekfű biztatta – „Legutóbbi szíves soraidat kíséretében megküldött cikkedet köszönettel kézhezvettem és legyen szabad jelentenem, hogy azt a legközelebbi folyóiratban közölni fogom” –, a *Magyar Szemle* repertóriumában nem szerepel tőle írás sem valós nevén, sem „o-a” szignóval. (Saád [összeáll.] 1989. 1–2. k.)

24 Vö. Fedinec 2007, 92–93. p. L. még: Rychlík 2014, 37–45. p.

25 „Századunk magyar konzervativizmusának megítélésében természetszerűleg vannak árnyalatok és koncepcionális eltérések. Abban viszont valószínűsíthető az egyetértés, hogy a Magyar Szemle a hazai konzervativizmus legszínvonalasabb, legtágabb kisugárzású fóruma volt, s a folyóiratnak máig szóló mondandója van: ma is élő szellemi hagyományaink része.” Saád (összeáll.) 1989, 5. p. A levelezést I. OSZK Kézirattár, Fond 7/787.

Adolf Hitler kancellár, valamint Horthy Miklós kormányzó és Imrédy Béla miniszterelnök 1938. augusztus 23-i kielői találkozója után Magyarország számára nem volt kétséges, hogy megérett a helyzet a határrevízióra. Jaross Andor, az Egyesült Magyar Párt elnöke, aki ígéretet kapott, hogy Budapest nyíltan támogatni fogja a magyar párt nyilatkozatát, szeptember 17-ére Pozsonyba összehívta az EMP parlamenti klubját. Szülő Géza és Hokky Károly kivételével mindenki jelent volt és megszavazta a dokumentumot, amely húsz év után először nyíltan bejelentette a „csehszlovákiai magyar népcsoport” igényét az önrendelkezési jogra. (Simon 2010, 172–173. p.) De Hokky egyetértett az iránnyal, 1937. június 26-i szenátusi beszédében leszögezte, hogy a ruszinok alig kaptak valamit, így:

„Könnyen elképzelheti ezek után mindenki, hogy mennyit fogunk kapni mi, magyarok. Pedig mi is részt kérünk az autonómiából, mert az a Kárpátoktól délre eső terület népeinek adatott. – Ruszinszko magyarsága már több ízben nyújtott át a kormánzatnak komoly autonómia-javaslatot. De az mindig papírkosárba került, mint általában mindaz, amit az ellenzék benyújtott, lett légyen az bármily okos, helyes és az állam érdekében is célszerű. Minket csalódás nem érhet. Mi nem is várhatunk itt semmit, amíg ezt a fojtó légkört meg nem szüntetik körülöttünk. Amíg nem kapunk valódi és nem csak világgá kürtölt jogokat, addig itt a helyzet meg nem változik [...]”.²⁶ 1938. március elején pedig szenátusi felszólalásban óvott a háborús fenyegetéstől: „Ne azt hangoztassa [Milan] Hodža miniszterelnök úr, hogy legyőzhetetlenek vagyunk és a vezérkari főnök úr se verje olyan nagyon mellét, hogy állig fel vagyunk fegyverkezve, mert akkor [Hermann] Göring még nagyobb üt a kardjára. Ez pedig nagyon emlékeztet 1914-re.”²⁷

1938 őszén a Kárpátaljai Magyar Nemzeti Tanács vezetőségének lett a tagja. A Nemzeti Tanács, másik két tagjával, Korláth Endrével, R. Vozáry Aladárral együtt rövid ideig ott volt Komáromban az 1938. október 9–13. között a müncheni egyezmény alapján a területi revízióról zajló magyar–csehszlovák tárgyalások idején. A hivatalos tárgyalásokon nem vettek részt, de azok szünetében R. Vozáry átnyújtotta Teleki Pál miniszterelnöknek a Kárpátalja magyarlakta területeire és annak határaitra vonatkozó emlékiratot.²⁸ Ennek további sorsáról nem tudni, de gyakorlati jelentősége egészen biztosan nem is volt.

Újra Magyarországon

1938. november 2-án Németország és Olaszország döntést hozott a Cseh-Szlovákia és Magyarország közötti államhatár etnikai alapú módosításáról, melynek eredményeként Kárpátalja magyarlakta sávja is ismét Magyarország részévé vált. A visszacsatolt területeken nem tartottak képviselőházi választásokat, hanem behívták a képviselőket:

26 Hokky Károly beszéde a csehszlovák szenátusban Kárpátalja jogi helyzetéről. Prága, 1937. június 26. (Fedinec 2004, 404. p.)

27 Hokky Károly szenátor beszéde Milan Hodža miniszterelnök expozéja kapcsán. Prága, 1938. március 9. (Fedinec 2004, 438. p.)

28 *Kárpáti Magyar Hírlap*, 1938. október 19.

1938. december 5-én vonultak be a magyar parlamentbe a felvidéki képviselők, valamennyien az Egyesült Magyar Párt tagjai. A Kárpátaljáról behívott hat magyar képviselő egyike volt Hokky Károly. A kárpátaljai és felvidéki képviselők együtt alkották a „felvidéki képviselők csoportját”.²⁹ Az EMP később, 1940. március 15-ével beleolvadt a magyarországi kormánypártba, a Magyar Élet Pártjába. Egy képviselőházi vita során Hokky ezzel kapcsolatban így fogalmazott:

„[...] a felvidéki magyarság két pártba tömörült, a nemzeti pártba és a keresztényszocialista pártba. [...] Később azután, amikor a két párt egyesült, a nemzeti keresztény és szociális gondolat volt túlsúlyban – természetesen – a pártban és így ennek természetes folytatása a Magyar Élet Pártja, nem pedig a nemzeti szocialista párt.”³⁰

Kárpátalja ruszinlakta területrésének 1939. márciusi katonai visszafoglalása után sem voltak itt választások. A revízióval visszaszerzett területek mindegyike rendre kimaradt a választásokból. Miután 1939. június 22-én elfogadták a 6.200/1939. sz. miniszterelnöki rendeletet a (ruszin) kárpátaljai terület közigazgatásának ideiglenes rendezéséről és az 1939. VI. törvénycikket a kárpátaljai területeknek az országgal való egyesítéséről, a képviselőházba tíz kárpátaljai ruszin képviselőt hívtak be. 1939. december 31-én hirdették ki az 1939. évi XVIII. tc.-t „a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeken és a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területen országgyűlési képviselők választásáról”, melynek alapján Kárpátalján 11 mandátumot töltenek be (ennyi járása volt a ruszinlakta területrésnek, azaz ekkor már Kárpátaljai Kormányzóságnak). A törvénycikket azonban nem hajtották végre, 1940. június 19-én Teleki Pál miniszterelnök parlamenti felszólalásában kitért arra, hogy Kárpátalján június 30-ig meg kellett volna tartani a választásokat, de a háborús viszonyok miatt ezt bizonytalan időre elhalasztják, a behívott képviselők mandátumát meghosszabbították.³¹ Ez a helyzet a háború végéig nem változott. Hokky továbbra is Nagyszőlősen lakott, mely az időszakban nem tartozott a ruszin etnikai régiót összefogó Kárpátaljai Kormányzóság területéhez, hanem Ugocsa vármegye székhelye volt. Ezzel a helyzettel Hokky is egyetértett, 1941. december 1-jén a parlament alsóházában elhangzott felszólalásában így fogalmazott:

„Például abban nincs igazam, amikor azt mondom, hogy a múltkor a képviselő urak itt azt kívánták, hogy Ungvárt, Munkácsot, vagy Nagyszőlőst csatolják oda Kárpátaljához? Engedelmet kérek, van-e itt az urak közül egyetlenegy is, aki nem tudja, hogy Ungvár, Munkács, Nagyszőlős mindig történelmileg magyar városok voltak? (Úgy van! Úgy van!) Azért, hogy a 20 esztendő cseh uralom alatt behozták oda rengeteg sok zsidót és egy

29 A magyar parlamentben elhangzott beszédeit I. *Képviselőházi naplók (1927–1944)*. (Országgyűlési dokumentumok. Naplók és irományok 1861–1990.) <http://mpgy.ogyk.hu/2015-01-28>

30 Az országgyűlés képviselőházának 228. ülése 1941. december 1-én. *Képviselőházi napló*, 1939, XII. kötet. 229. p.

31 Fedinec 2010, 162–164. p. Hokky hivatalos életrajza és fotója: Haeffler István (szerk.): *Az 1939–44. évi országgyűlésről*. Budapest, 1940. 189–190. p. http://www.ogyk.hu/e-konyvt/mpgy/alm/a1939_44.pdf (2015-01-28) Az itt közölt életrajz nem pontos.

csomó szlávot és ezzel elvették annak a városnak magyar jellegét, azt nem lehet már ruszin városnak tekinteni! (*Úgy van! Úgy van!*)³²

1939. március közepétől Teleki Pál miniszterelnök határozott lépéseket tett a ruszin autonómia megvalósítása érdekében, de ebben a törekvésében magányos maradt, nem talált politikai szövetségesekre. 1940 júliusában a ruszin autonómia ügye végképp lekerült a napirendről.³³ Hokky 1939. december 7-i képviselőházi felszólalásában az autonómiával kapcsolatban így fogalmazott:

„Fenntartom azt a meggyőződésemet, hogy amíg a két lélek, a ruszin és magyar lélek össze nem forr, addig nekünk nem lehet az autonómiát megcsinálni. Amikor össze fog forni, amikor úgy lesz, mint ahogyan volt 1914 előtt, amikor a ruszinság és a magyarság egy szívben dobbant össze, akkor igenis meg kell adni az autonómiát. Meg kell adni azért, mert megígértük, meg kell adni, mert a magyar ember ígéretét betartja és meg kell adni azért, mert a hűséget a magyar ember mindig hűséggel jutalmazza.”³⁴

Hokky is azok közé tartozott, akiket Teleki szakértői csapata megkeresett, hogy nyilvánítson véleményt. Egyed István – Telekinek a ruszin autonómia ügye vitájának koordinálásával megbízott jogásza – 1939. április 24-i összefoglalójában ismertette „az eddig beérkezett javaslatok lényegét”. Hokky álláspontját a következő pontokban foglalta össze: „Széleskörű nyelvi jogok. Kenyérkérdés elintézése. Tisztakezü komoly tisztviselők. Egyetlen magyar gyermeket ne írjanak ruszin iskolába erőszakkal. A vegyesajku helyekre a legjobb tanítókat. Tiszta ruszin vidéken ne állítsanak fel magyar iskolát. A ruszin egyetemi hallgatókat Debrecenbe küldjék.³⁵ [...] Le kell építeni a sok polgári-iskolát.³⁶ [...] Alföldi munkára minél több embert levinni. Állattenyésztést fejleszteni. Élelmet csak munkáért kell adni.” Ezenkívül felhívja a figyelmet arra, hogy adjanak lehetőséget a ruszin értelmiségnek az érvényesülésre, illetve a ruszin és a magyar intelligenciát „közelebb kell egymáshoz hozni társadalmilag”. „Nagyukránok, nagyoroszok eltávolítandók. Zsidóság fokozatosan kiszorítandó. Pravoszláv kérdést bölcsen megoldani.”³⁷ E megítélés háttérére fontos kitérnünk. A csehszlovák időszakban jelentékeny mértékben átrendeződtek a

32 Az országgyűlés képviselőházának 228. ülése 1941. december 1-én. *Képviselőházi napló*, 1939, XII. kötet. 230. p.

33 A kérdésről legújában: Vasas Géza: Az elaltatott alkotmány: a kárpátaljai vajdaság ügye 1939–1940-ben. In Fedinec 2014, 71–88. p.

34 Az országgyűlés képviselőházának 64. ülése 1939. december 7-én. *Képviselőházi napló*, 1939, III. kötet. 758. p.

35 A ruszin egyetemi hallgatók főként a Debrecenben, Budapesten és Pécsen tanultak. 1941. május 22-én Debrecenben alakult meg a Kárpátaljai Ruszin Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete. Vö. Fedinec Csilla: *Fejezetek a kárpátaljai magyar közoktatás történetéből, 1938–1991*. (Officina Hungarica, 8.) Budapest, NHK, 1999. <http://mek.oszk.hu/07400/07493/> (2015-01-28); Fedinec, 2002, 374. p.

36 Polgári iskolákat nagy számban Avgusztin Volosin kormánya idején, 1938–39 fordulóján állítottak fel a vidéken. (Fedinec 1999)

37 Egyed István hagyatékában a Kárpátalja önkormányzatára vonatkozó javaslatok, hozzászólások, törvénytervezetek stb. MTA Kézirattár. Ms 10.734/19. Az 1939. április 24-én kelt, aláírás nélküli, 18 oldalas összefoglaló 10–11. oldalain található a Hokkyra vonatkozó részek.

kárpátaljai etnikai viszonyok, többek között annak következtében, hogy megjelent egy több összetevős emigráns réteg is kelet felől: az oroszországi események elől menekülő oroszok, a lengyel területekről illegálisan átszivárgó ukránok, valamint az elsősorban Galíciából származó zsidók. Az illegális bevándorlás ellen változó sikerrel léptek fel a csehszlovák hatóságok, illetve esetleg szándékosan voltak elnézőek a helyi ruszin és magyar etnikai közösség fellazítása érdekében. (Magocsi 2005) A zsidók az ortodox, nem magyarul beszélő közösségeket gyarapították, az oroszok és az ukránok pedig egyes képviselőik politikai szerepvállalása miatt kerültek középpontba, különösen 1938–1939 kapcsán vádolták őket azzal, hogy kívülről szítottak bele a helyi eseményekbe, behozták az „ukránizmust” a ruszinokkal szemben. Hokky szavai mögött a fenti megfontolásokat kell sejtenuk.

Ugyancsak az Egyed-iratokból ismerjük még Hokky véleményét a helybeli szláv lakosság népnévvel kapcsolatban is. „A nép elnevezése szempontjából megint több megoldás áll rendelkezésre. A világháború előtt és alatt általában a rutén elnevezés volt a hivatalos. [...] A cseh-szlovák uralom alatt jött szokásba az orosz, kisorosz szóhasználat, de újabban az ukrán elnevezést is be akarják csempészni.” Legújabbban is több elképzelés létezik, ezek közül Hokky a ruszin népnévvel ért egyet.³⁸ Ezt a véleményét az országgyűlésben is kinyilvánította: „Én ugyan azt hiszem, hogy a ruszin nép magát ruszinnak nevezi, [...] tehát azt hiszem, hogy ez az elnevezés volna a leghelyesebb, de erre maga az ország illetékes.”³⁹ Egyed szerint: „A nép elnevezés szempontjából a nemzetközi helyzetnek is jelentősége lehet. Amiképpen már csak Lengyelországra való tekintettel is, vagy egy esetleg létesülő Ukrajna miatt nem lenne kívánatos az ukrán szó használata – véleményem szerint épúgy megfontolandó az orosz szónak valamilyen változatban való alkalmazása is. Nekünk azt kell kidomborítani, hogy ez a nép egy teljesen külön nyelvet beszélő, más népektől független nép, s ebből a szempontból a háború előtti rutén elnevezésnek sok előnye van; rutének ti. más országokban nincsenek. A magyar-orosz elnevezés viszont a magyar néppel való testvériséget juttatja kifejezésre.”⁴⁰

Hokkyt Horthy Miklós kormányzó 1939. június 26-ával tanügyi főtanácsossá nevezte ki. Ezen a napon letette a következő hivatali esküt a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban annak egyik tisztviselője előtt: „Én Hokky Károly esküszöm a mindentudó és mindenható Istenre, hogy Magyarországhoz, annak alkotmányához és Magyarország kormányzójához hű leszek, Magyarország törvényeit és törvényes szokásait, valamint az alkotmányos rendeleteit megtartom, hivatali előljáróimnak engedelmeskedem, a hivatali titkot megőrzöm és hivatali kötelességeimet pontosan, lelkiismeretesen teljesítem. Isten engem úgy segítjen.”⁴¹

Hokky Károly tanügyi főtanácsos, behívott országgyűlési képviselő 1940. augusztus 25-i Nagyszőlősről írt levelet Incze Péter miniszterelnöki titkárnak, melyben így fogalmazott:

38 Egyed István hagyatékában... MTA Kézirattár. Ms 10.734/23. Az 1939–1944 közötti időszakban végül, függetlenül az autonómiáról szóló vitáktól, a „magyarorsz” népnév állandósult a 6.200/1939. M. E. rendelet fogalomhasználata alapján.

39 Az országgyűlés képviselőházának 64. ülése 1939. december 7-én. *Képviselőházi napló*, 1939, III. kötet. 756. p.

40 Egyed István hagyatékában... MTA Kézirattár. Ms 10.734/23.

41 Saját kezűleg aláírt „Igazolvány hivatali esküről”. Családi iratok. Susan M. Papp, Kanada.

„Ha Erdélybe – Isten segítségével – bevonultok, úgy két dologról gondoskodjatok. Legyen készen azoknak a névsora, akik a magyarságért 20 évig dolgoztak, szenvedtek, börtönt ültek. [...] Gondoskodjatok arról, hogy csak olyan könyveket szabad árulni, amelyeket a kormány megenged vagy tiltsa be az ügynökök útján való könyveladást legalább ½ évig. Oly gyalázatosan éltek vissza evvel Kárpátalja felszabadítás idején...”⁴²

Hokky maga ekkorra már több igazolással is rendelkezett. A „szövetkezeti igazgatóság tagtság érvényesítése céljára” szüksége volt a Nagyszőlős község előljárósága által 5284-225. számmal 1939. július 4-én kiadott „Hatósági erkölcsi bizonyítvány”-ra, melynek egyszövege szerint személye „erkölcsi és politikai tekintetben kifogás alá nem esik, ellene bünvádi eljárás, vagy borhamisítás, kivándorlás közvetítése, állam elleni, erkölcsrendészeti, nyereségvágyból elkövetett kihágás miatt bírói, illetve rendőri büntető eljárás folyamatban nincs, bünvádi uton, vagy a fentemlitett kihágások miatt büntetve nem volt, rendőri felügyelet, erkölcsrendészeti ellenőrzés, körözés vagy államellenes cselekmény gyanuja, csőd és gondnokság alatt nem áll, kifogástalan magavi-seletű és politikailag megbízható.”⁴³

Ezen túlmenően a M. Kir. Miniszterelnökség II. Osztályán kiadott, 1939. december 28-án Budapesten kelt, Pataky Tibor államtitkár által aláírt „Igazolvány” szerint: „Hokky Károly ny. m. kir. tanügyi főtanácsos, országgyűlési képviselő 1920. évtől kezdve a csehszlovák impérium egész ideje alatt a kárpátaljai területek 1939. március hó 15-én történt visszatéréséig e területen és ezzel kapcsolatban a magyar ügy szolgálatában állott s a magyarság érdekében ott kifejtett igen értékes működésével kiváló érdeme-
ket szerzett az öntudatos magyarság megszervezése körül.”⁴⁴ Egy Kassán, 1940. január 16-án kelt hitelesített nyilatkozat pedig, melyet a polgármester-helyettes és két nyugalmazott örnagy írt alá, azt mondta ki, hogy: „Hokky Károly úr, volt Kassa-i lakós, tanár, jelenleg Nagyszőlős-i lakós, Országgyűlési Képviselő a Kommunizmus idején semmiféle állást, hivatalt vagy egyéb szerepet nem vállalt, abban soha részt nem vett, hanem nemzethű magyar emberhez illően viselkedett.”⁴⁵

A korszakban a hatalom mindvégig megfigyelés alatt tartotta az ellenzékinek tekintett politikai vagy civil jellegű csoportokat, illetve személyeket. Vonatkozott ez az ún. anyaországi területre is, de nagyobb mértékben a frissen visszaszerzett országrészekre. A rendőrség megfigyelés alatt tartotta többek között a ruszin parlamenti képviselőket. Ezenkívül egyes kárpátaljai képviselőktől rendszeresen hangulatjelentéseket kértek be. Az igazolási eljárás során többször előfordult, hogy közismert kárpátaljai politikusokat kérdezett meg a Belügyminisztérium vagy a Miniszterelnökség egy-egy igazolandó személy korábbi magatartásáról. A megkérdezettek között volt Hokky is, (Necze 2004, 143. p.) nyilván szoros összefüggésben azzal, hogy – a fenti igazolásokból kitűnik – megbízhatóságához nem fért kétség. Ő maga nem emlegette, de a felesége mesélt a családnak történeteket arról, hogy parlamenti képviselőként egyebek között nagy számban hivatalos iratokkal segítette a zsidókat.

42 A levélrészletet közli: Szavári 2011, 196. p. 17. jegyzet.

43 Családi iratok. Susan M. Papp, Kanada.

44 Családi iratok. Susan M. Papp, Kanada.

45 Családi iratok. Susan M. Papp, Kanada.

Hokky felismerte a különbséget a revíziós Magyarország különböző országrészei között. 1942. november 11-én így fogalmazott a képviselőházban:

„Megvallom, hogy évek óta, mióta visszatértünk, bizonyos aggodalommal szemlélem azt, hogy a magyar léleknek sokféle hasadását lehet megállapítani. A visszatért Kárpátalja, Felvidék, Erdély, Bácska mind más és más életszemléletet hozott magával a huszonkét-éves rabságból, viszont a törzsország életszemlélete is egészen más, mint ezé a négy felszabadult területé. A ma visszatért embernek olyan ez a kép, mintha egy összetört tükör volna a magyar társadalom, illetve a magyar lélek. Nekünk igen fontos, sőt elsőrendű kötelességünk, hogy az ifjúságon keresztül egy egységes nemzeti lelket, egységes nemzeti öntudatot és egységes nemzetszemléletet alakítsunk ki.”

„A lényeg az, hogy a nemzet kulturális örékek a nemzet kultúrájának üterén kell tartania mindenütt a kezét és elsősorban a magyar lélek nevelését kell előmozdítania.”⁴⁶

Szálasi Ferenc kormánya a működésképtelenné vált országgyűlés helyett megalakította a Törvényhozók Nemzeti Szövetségét. Hokky még részt vett a Nemzeti Szövetség 1945. januári és februári soproni ülésein.⁴⁷ A családi hagyomány szerint mindig is úgy érezte, nem Szálásra, hanem a Magyar Szent Koronára esküdtött fel, a magyar ügyet szolgálta, amíg erre bármiféle lehetőséget látott. Számára a hazafiság kérdése Kárpátalja és népének szolgálatát jelentette. Ez visszaköszönt az emigrációban is.

Az emigrációban

A szovjet előretörés külföldre kényszerítette, az Amerikai Egyesült Államok Ohio államában, Clevelandben telepedett le.⁴⁸ Itt élt haláláig. Rendszeresen publikált különböző sajtókiadványokban.⁴⁹

46 Az országgyűlés képviselőházának 304. ülése 1942. november 11-én. *Képviselőházi napló*, 1939, XV. kötet. 208. p.

47 Vö.: Törvényhozók Nemzeti Szövetsége Sopronban tartott üléseinek jegyzőkönyve, 1944. I. kötet. http://www3.arcanum.hu/onap/a101223.htm?v=pdf&a=pdfdata&id=KN-1944_1_TNSZ&pg=0&l=hun (2015-01-28)

48 A clevelandi magyarokról I. Susan M. Papp: Hungarian Americans and Their Communities of Cleveland (with an Introduction by Joe Esterhas). <http://clevelandmemory.org/hungarians/index.htm> (2015-01-28); Uő. Hungarians – The Encyclopedia of Cleveland History. <http://ech.cwru.edu/ech-cgi/article.pl?id=H7> (2015-01-28) stb. Hokky nevét összefüggésbe hozták egy legenda elterjesztésével, miszerint a szovjetek az egyik kárpátaljai falut, Nagydobronyt, már a háború után, békeidőben a földdel tettek egyenlővé (az ún. forfoszbomba-támadás). Balla D. Károly: Nagydobrony, a 20. századi Karthágó. http://bdk.blog.hu/2006/12/23/nagydobrony_legendaja (2015-01-28); Balla Gyula: Nagydobrony – egy falu, amely a térképen is megtalálható. *Magyarságkutatás*, 1988. 299–313. p.; Skultéty Csaba: Nagydobrony – Egy legenda kérdőjelekkel. *Magyar Szemle*, 2002. október. http://www.magyarszemle.hu/cikk/20020901_nagydobrony (2015-01-28)

49 Cikkeinek gyűjteménye megtalálható: Hokky, Karoly: *Papers (1954–1970)*. Collection ID: IHRC902. Immigration History Research Center, College of Liberal Arts, University of Minnesota.

Az USA-ban a „hivatalos magyar emigráció”⁵⁰ politikai képviselőjét a New York-i székhelyű, Varga Béla „le nem mondott házelnök (s mint ilyen, ideiglenes államfő)”⁵¹ által vezetett Magyar Nemzeti Bizottmány (MNB) látta el. A tagok elsősorban az 1939-ben és az 1945-ben megválasztott és 1947 során emigrációba kényszerült parlamenti képviselők, politikusok voltak. Történtek kísérletek a kisebbségi magyarság összefogásának megszervezésére is, ezt az integrációt azonban nem sikerült megvalósítani.⁵² Az önálló szervezeteket alapító emigráns kisebbségi magyarok úgy vélték, hogy az MNB azzal, hogy nem veti fel a revízió kérdését, igazából lemond az elszakított területekről és az ott élő magyarokról. Egyebek között 1951-ben Münchenben jött létre a Csehszlovákiai Magyarok Nemzeti Bizottmánya Szilassy Béla elnökletével, 1952-ben az Ohio állambeli Clevelandben az Amerikai Erdélyi Szövetség Teleki Béla, illetve a Kárpátaljai Magyarok Szövetsége Hokky Károly elnökletével. „Hokky szervezetének közjogi alapja a magyarok által 1919-ben összehívott szejm határozatának⁵³ végrehajtása volt, Kárpátalja és népeinek felszabadítása érdekében.” Szilassy és Hokky szervezetei „az Egyesült Nemzetekhez és a nyugati kormányokhoz intézett memorandumokkal igyekezett a nemzetközi figyelmet a csehszlovákiai és a kárpátaljai magyarok sorsa iránt felkelteni”.⁵⁴

Hokky felvételét az MNB-be Padányi Gulyás Jenő⁵⁵ javasolta, azonban „Hokky belépése feltételül azt kívánta, hogy az MNB határozatban szögezze le, hogy az egész

50 Csicsery-Rónay István: Emigrációban. *Rubiconline*, 2008, 1. sz.. <http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/emigracioban/> (2015-01-28) A magyar politikai emigráció kialakulásáról a második világháború után I. Baráth Magdolna: Támogatni vagy bomlasztani? Adalékok a magyar hivatalos szervek emigrációs politikájának változásához. *Betekintő*, 2011, 3. sz. http://www.betekinto.hu/2011_3_barath (2015-01-28); Puskás Julianna: Elvándorlások Magyarországról 1945 óta és a magyar diaszpóra néhány jellegzetessége az 1970-es években. In *Tanulmányok a magyar népi demokrácia negyven évéről*. Kossuth Könyvek, 1985, 236–259. p.; Papp Z. Attila: A nyugati magyar diaszpóra és szervezeti élete néhány demográfiai, társadalmi jellemzője. *Kisebbségkutatás*, 19. évf. 2010, 4. szám. 621–638. p.

51 Csicsery-Rónay, 2008, i. m.

52 Hermann Gabriella: Az Amerikai Erdélyi Szövetség története, 1952–1977. *Magyar Kisebbség*, XVI. évf., 2011, 3–4. (61–62.) sz. 7–111. p., különösen 9–11. p.

53 Nagy valószínűséggel az első ruszin parlamentről van szó. „1919. március 4. Berinkey Dénes miniszterelnök és Szabó Oreszt ruszin miniszter rendelete nyomán Ruszka Krajnában tartományi választást tartottak. A tartománygyűlés először 1919. március 12-én ült össze Munkácson. Követelte, hogy 8 napon belül állapítsák meg az autonóm terület pontos határait, a hatalmat adják át a tartományi vezetésnek. 1919. április 8-án Szabó Oreszt személyes részvételével alakult meg Munkácson a tartománygyűlés legfelsőbb szerve: Ruszka Krajna kormánytanácsa. 1919. április 17-én került sor a 3. (és utolsó) ülésre, melyet a munkácsi városi direktórium felfegyverzett polgárokkal oszlatott fel. Ez volt az első ruszin parlament.” (Fedinec 2002, 50. p.)

54 Borbándi Gyula: *A magyar emigráció életrajza, 1945–1985*. Hága, Hollandia: Mikes International, 2006. 116. p. (Eredeti kiadvány: Bern, Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, 1985.)

55 Padányi Gulyás Jenő 1900-ban született Técsőn. 1923-ban a Budapesti Műszaki Egyetemen szerzett építészmérnöki diplomát. Fő foglalkozása mellett az 1930-as évek egyre jobban befolyt a politikába. 1939 és 1941 között parlamenti képviselő is volt. Gömbös Gyula, majd

magyarságot képviseli, tekintet nélkül a trianoni, illetve a párizsi határokra”. Az MNB ennek nem tett eleget, ezért Hokky először elutasította a belépést.⁵⁶ 1950-ben azonban már a tagok között találjuk. (Borbándi 2006, 61. p.)

A kárpátaljai szövetség megalakítására Szilassy biztatta. A program megalkotásában Hokky segítségére volt Balla Pál,⁵⁷ aki tagja volt az MNB-nek, ám erre az időre már eltávolodott tőle. Hokky széles körű levelezést folytatott, hogy a világban szétszórta élő kárpátaljaiakkal felvegye a kapcsolatot. (Homonnay, 1971, 13–14. p.) 1954-ben a szövetség társelnöke lett Mészöly Elemér,⁵⁸ alelnökei Csorba János és Szijgyártó Sándor, főtítkára Román Endre. Ugyanebben az évben, júniusban Kállay Miklós volt miniszterelnök Clevelandbe látogatott és megígérte Hokkynak, hogy az MNB támogatni fogja kárpátaljai kiadványait. Hokky ekkor kezdett hozzá Kárpátalja történetének megírásához. Hokky 1955-ben elhagyta az MNB-t, a Kárpátaljai Magyarok Szövetsége is „lényegében feloszlott”. Homonnay Elemér⁵⁹ visszaemlékezése szerint: „magára maradt és még hosszú éveknek kellett eltelniük, amíg Hokky Károly visszatérhetett oda, ahová lélekben mindig tartozott: a nemzeti emigráció táborába.” (Homonnay 1971, 16. p.)

Imrédy Béla tanácsadója. 1944-ben a szélsőjobbhoz csatlakozott, emiatt emigrált. Az Egyesült Államokban élt, aktív tervezőmérnök volt 1982-ben bekövetkezett haláláig. Jelentős szakíró is. *Magyar nagylexikon. XIV. (Nyl–Pom)*. Főszerk. Bárányi Lászlóné. Budapest, Magyar Nagylexikon Kiadó, 2002. 403. o.; Merényi György: *Az ismeretlen Padányi Gulyás Jenő*. 2012. <http://hg.hu/cikkek/varos/14136-az-ismeretlen-padanyi-gulyas-jeno> (2015-01-28)

56 Homonnay Elemér: 13. p.

57 Balla Pál (? , 1894 – Victory Mills, USA, 1969) az 1930-as években a Külügyminisztériumban dolgozott, utána a Miniszterelnökség II. Osztályának délszláv referense, majd a külföldön élő magyarok nemzeti gondozására vonatkozó ügyekkel foglalkozó II/b. Ügyosztályának vezetője 1944-ig. A háború után Kanadában, majd az USA-ban élt. A clevelandi Délmagyarország Felszabadító Tanácsa egyik alapító tagja. Seres Attila: Márton Áron és a kisebbségi reciprocitás kérdése a magyar–román kapcsolatokban. *Magyar diplomáciai iratok 1940–1943. Limes*, 2011, 2. sz. 76–95. p., különösen 93–94. p.; A Sajti Enikő: *Impériumváltások, revízió és kisebbség*. Budapest, Napvilág Kiadó, 2004. 153–317. p. Az egyes életrajzokkal kapcsolatban itt és a továbbiakban lásd: Petőfi Irodalmi Múzeum. <http://www.pim.hu/> (2015-01-28); Ancestry.com (online resource for family history) <http://www.ancestry.com/> (2015-01-28)

58 Mészöly Elemér (Máramarosziget, 1898 – Philadelphia, 1980) 1917-ben végzett a Ludovikán, tüzértiszt, vezérőrnagy, a Magyar Harcosok Bajtársi Közösségének központi vezetője. Vö. *Magyar fegyveres erők*. <http://www.hungarianarmedforces.com/kozlony/1944/3/87.JPG> (2015-01-28); Halottaink. *Bajtársi Levél. A M. Kir. Csendőr Bajtársi Közösség Központi Tájékoztatója*. 1980, 2. sz. 161. p.

59 Homonnay Elemér (Isaszeg, 1910 – Cleveland, 1986) gimnáziumi tanár, mérnök, történész. Művei: Homonnay Elemér: *Atrocities, Committed, by Tito s Communist partisans in Occupied Southern Hungary*. Cleveland, Council for Liberation of Southern Hungary, 1957; *Elszakított magyarság*. [Homonnay Elemér, Szilassy Béla, Zathureczky Gyula tanulmányával] Buenos Aires, 1957; <http://www.clevelandmemory.org/hungarian/manuscripts.html#d> (2015-01-28) L. még: A Csehszlovákiai Magyarok Nemzeti Bizottmányának (Cleveland) kronológiája. <http://www.watson.sk/> (2015-01-28)

A Magyar Felszabadító Bizottság⁶⁰ évekig nem állt szóba Hokkyval, helyette Kárpátalja képviselőjére a Pazuhanics-Páncélos Mihály⁶¹ vezette Kárpátaljai Ruszinok Szabadságmozgalmát hívták meg. Az MFB végül Hokkyt 1965-ben hívta meg, aki ekkor már súlyos beteg volt. Az MFB addig is és utána is próbálkozott, hogy a kárpátaljai emigráns magyarokat és ruszinokat egy szövetségbe szervezze, azonban Pazuhanics-Páncélos szintén beteg volt, a felkért Marina Gyula⁶² és Petrick István⁶³ pedig nem reagáltak pozitívan.

Két tudományos igénnyel írt munkájáról tudunk. Az egyik egy kollektív mű a csehszlovákiai magyarságról.⁶⁴ Ezenkívül Hokkynak az eltelt évek alatt *Kárpátalja, lán-dzsahegy Nyugat felé* címmel elkészült egy „több százoldalas” kézírata, amit sosem adtak ki.⁶⁵ Kivonatolt rövid változata („e kéziratának csak egy kis része”) jelent meg angol nyelven 1966-ban a Wass Albert által indított könyvsorozatban.⁶⁶ *A Ruthenia – Spearhead Toward the West* angol fordítása meglehetősen rossz, de így is kiolvasható,

60 1955-ben New Yorkban alakult meg több amerikai magyar emigráns érdekvédelmi szervezetként. Elnökévé Szilassy Bélát, a Csehszlovákiai Magyarok Nemzeti Bizottmánya elnökét választották.

61 Pazuhanics-Páncélos Mihály (Munkács, 1912 – North Olmsted, USA, 1987). „Ruszin emlékirat”-ában így fogalmazott: „Az 1918-tól 1939-ig terjedő idők, valamint az 1944-et követő gyászos események tanulságait levonva, a legteljesebb mértékben bizalmatlanok vagyunk a cseh, ukrán és orosz politikával s azoknak vezetőivel szemben. Mivel tisztában vagyunk azzal, hogy Kárpátalja – különösképpen akkor, ha azt csakis a ruszin többségű vidékre korlátozzuk – önmagában életképtelen volna, vissza óhajtunk térni a magyar állam keretébe, a Duna-medence természetes egységébe.” Idézi: Nemes Váradi 1969, 367–368. p.

62 Marina Gyula (Lonka, Máramaros, 1901 – Perryopolis, USA, 1983) görög katolikus pap, miniszteri tanácsos. 1945-től Ausztriában, majd Olaszországban, 1949-től az USA-ban élt. Clevelandben, majd Perryopolisban pap. A State University of New York at Buffalo, majd a Lislei Teológiai Akadémia, végül a Pittsburgh-i Byzantine Rite College tanára. 1960-ig az Amerikai Magyar Szövetség keleti osztályának elnöke, 1975-től a Kárpátalja Felszabadító Bizottság tiszteletbeli elnöke. Petőfi Irodalmi Múzeum, Emigráns írók és műveik. <http://opac.pim.hu/> (2015-01-28); Marina 1977. (Első kiadás.)

63 Petrick István ([Ungvár?] 1894 – Lorain, USA, 1964) görög katolikus lelkész.

64 Wagner, Francis S. – Holota K., John – Hokky, Charles J. – Revay, Stephen – Brogyanyi, Coleman: *Hungarians in Czechoslovakia*. New York, Research Institute for Minority Studies on Hungarians Attached to Czechoslovakia and Carpatho-Ruthenia, 1959, 166 p. A Csehszlovákiához és Kárpát-Oroszországhoz csatolt Kisebbségi Magyarok Kutatóintézetének egyéb tevékenységéről nincs tudomásunk.

65 Homonnay 1971, 15. p. Az unoka, Ayklerné Papp Zsuzsa szerint az eredeti, magyar nyelvű kézirat elveszett.

66 Hokky, Charles J., Senator, Former Member of the Czechoslovakian Parliament: *Ruthenia – Spearhead Toward the West*. (Problems behind the Iron Curtain Series, 2.) 78 p. A könyv teljes szövege elérhető: <http://www.hungarianhistory.com/lib/ruth/ruth00.htm> (2015-01-28) „[Wass] Kiadvállalatot hozott létre, könyvterjesztéssel foglalkozott azzal a céllal, hogy országa »image«-át helyrehozza – pontosabban országáról helyes képet terjesszen. Az erdélyi mintájára a megszületett az *Amerikai Szépművészes Czeh*. [...] Első kiadványuk Zathureczky Gyula *Transylvania, Citadel of the West* (Erdély, Nyugat védőbástya) című munkája volt, melyben a szerző tömören és könnyedén tárta a világ elé Erdély »igazolható, adatokon épülő történel-

hogyan a szerző a magyar nemzeti sérelmek mentén írja le Kárpátalja helyzetét a csehszlovák időszakban.⁶⁷

Hokky Wass Alberttel már működött együtt a Szász Béla kezdeményezésére 1952-ben Clevelandben alapított és 1966-ig működő Kossuth Kiadóban, melynek Nyíró József és Wass Albert voltak az elnökei, később pedig Flórián Tibor. Borbándi Gyula szerint ügyvezetője mindvégig Szász Béla volt. (Borbándi 1992, 202. p.) A Csicsery-Rónay István által Washingtonban szerkesztett *Hírünk a világban* 1957. július–szeptemberi számának mellékletében viszont arról olvashatunk, hogy Hokky a kiadó ügyvezető alelnöke.⁶⁸

Hokky 1971. január 16-án halt meg. Homonnay rá emlékező írásában úgy fogalmazott, hogy „halálával végleg lezárult Kárpátalja ügyének emigráns szolgálatá”.⁶⁹

mét, földrajzát és kultúráját». [...] S bár évről évre az előfizetők száma hétszáz maradt, a könyveket továbbra is kiadták. Hokky Károly *Ruthenia* című munkájából 300 példányt osztottak ki a kongresszus tagjai között. Szemák Antal könyve, a *Living History of Hungary* (Magyarország jelenkori története) két kiadást is megért. Wass Albert tanulmánya, az *Our Hungarian Heritage* (Magyar örökségünk) három kiadást ért meg, a *Transylvania and the Hungarian-Romanian Problem* (Erdély és a magyar–román nézeteltérés) pedig kongresszusi dicséretet is kapott. – Ám elképzelésük, mely szerint a »magyar igazság«-ot angol nyelven, az amerikai magyarok által terjesszék, megbukott. Nem értették meg a vállalkozás célját, hogy a magyaroknak kell terjeszteni ezeket a könyveket szomszédaik, ismerőseik között, nekik kell elvinniük az iskolákba, könyvtárakba, ha azt akarják, hogy megtudják az igazságot. Az amerikai magyaroknak nem kellett az angol nyelvű könyv, mely országuk nyomorúságát tárja fel. – Vegyék meg az amerikaiak – érveltek, nekik pedig írjanak magyar nyelven szórakoztató könyveket.” Balázs 2013, 138. p. <http://mek.oszk.hu/11400/11450/> (2015-01-28)

67 Részlet a könyv záró, összefoglaló fejezetéből: „Today, it would be ridiculous even to propose a plebiscite for a solution of the Ruthenian problem. The proper time for this would have been after World War I, when the right to self-determination was, at least in theory, the leading principle of re-organization. Since then, however, Ruthenia has gone through the most tragic period of her long history. Forty-five years of harassment, abuses and terror have taken a heavy toll on the social and ethnical structure of the population. The number of the Hungarians was first reduced by the Czechs, then by the killings, imprisonments and deportations carried out by the Soviet Union. Ruthenians suffered in the same way. Those who were lucky immigrated to the United States, Canada and many other countries, all over the globe. The less fortunate were forced to surrender their national pride and culture, and become obedient slaves of Soviet Imperialism. - A Westerner can hardly grasp the immense psychological pressure to which the population of Ruthenia was subjected.” <http://www.hungarianhistory.com/lib/ruth/ruth12.htm> (2015-01-28)

68 Magyar könyvkiadók számúzetésben. *Bibliográfia. A Hírünk a világban* (VII. évf. 7–9. sz. 1957. július – szeptember) melléklete. I. évf. 1. sz. 1957 ősz. 2. p.

69 Homonnay 1971, 17. p.

Irodalom

- Balázs Ildikó 2013. *Magyar sajtókarrier. Válogatott publicisztika 2.* Budapest, Magánkiadás.
- Borbándi Gyula: *Nyugati magyar irodalmi lexikon és bibliográfia.* Budapest, HITEL, 1992.
- Borbándi Gyula 2006. *A magyar emigráció életrajza, 1945–1985.* Hága, Hollandia, Mikes International, 116. p. (Eredeti kiadvány: Bern, Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, 1985.)
- Fedinec Csilla 2002. *A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája, 1918–1944.* (Nostra tempora, 7.) Galánta – Dunaszerdahely, Fórum Intézet – Lilium Aurum.
- Fedinec Csilla 2004. *Iratok a kárpátaljai magyarság történetéhez 1918–1944. Törvények, rendeletek, kisebbségi programok, nyilatkozatok.* (Fontes Historiae Hungarorum, 2.) Somorja–Dunaszerdahely, Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum Könyvkiadó.
- Fedinec Csilla 2007. Magyar pártok Kárpátalján a két világháború között. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 1. sz. 92. p.
- Fedinec Csilla 2010. A kárpátaljai autonómia kérdése – Teleki Pál kísérlete. In Fedinec Csilla – Vehes Mikola (szerk.): *Kárpátalja 1919–2009: történelem, politika, kultúra.* Budapest, Argumentum, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete.
- Fedinec Csilla (szerk.) 2014. *Kárpáti Ukrajna: Vereckétől Husztig. Egy konfliktustörténet nemzeti olvasatai.* (Regio Könyvek.) Pozsony, Kalligram.
- Hokky Károly 2004a. Hokky Károly felszólalása Munkácson a Magyar Nemzeti Kongresszuson 1923. május 6-án. In Fedinec Csilla: *Iratok a kárpátaljai magyarság történetéhez 1918–1944. Törvények, rendeletek, kisebbségi programok, nyilatkozatok.* (Fontes Historiae Hungarorum, 2.) Somorja–Dunaszerdahely, Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum Könyvkiadó.
- Hokky Károly 2004b. Hokky Károly szenátor beszéde a költségvetést tárgyaló ülésen Kárpátalja gondjairól. Prága, 1936. december 14. In Fedinec Csilla: *Iratok a kárpátaljai magyarság történetéhez 1918–1944. Törvények, rendeletek, kisebbségi programok, nyilatkozatok.* (Fontes Historiae Hungarorum, 2.) Somorja–Dunaszerdahely, Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum Könyvkiadó.
- Homonnay Elemér 1971.
- Magocsi, Paul Robert 2005. *Short history of Jews in Transcarpathia. Brief Historical Outline.* Carpatho-Rusyn Research Center.
- Marina Gyula 1977. *Ruténsors. Kárpátalja végzete.* Toronto, Patria Publishing Co. Ltd.
- Markó Árpád–Lányi Lindner Sándor–Bialoskorski Ödön 1937. *A cs. és kir. 34. magyar gyalogezred története 1734–1918.* Budapest, Pátria.
- Necze Gábor 2004. Kárpátalja az állambiztonsági jelentések tükrében. In Fedinec Csilla (szerk.): *Kárpátalja 1938–1941. Magyar és ukrán történeti közélet.* (Regio Könyvek.) Budapest, Teleki László Alapítvány.
- Nemes Váradi Imre 1969. *Mérlegen. A magyarországi nemzetiségek rövid története.* Garfield, N. J., Turán Printing.
- Ölvedi János 1936. Magyar Kisebbség Csehszlovákiában. *Magyar Szemle*, április.
- Plachý, Jiří 2012. K činnosti některých negativistických stran na Podkarpatské Rusi v roce 1938. *Slovenský přehled. Review for the History of Central, Eastern and Southeastern Europe*, 1–2. sz. 120. p.
- Rychlík, Jan 2014. Határrezsim Kárpátalján 1919–1939 között. In Fedinec Csilla (szerk.): *Kárpáti Ukrajna: Vereckétől Husztig. Egy konfliktustörténet nemzeti olvasatai.* (Regio Könyvek.) Pozsony, Kalligram, 37–45. p.
- Saad József (összeáll.) 1989. *Magyar Szemle: repertórium és tartalomelemzés.* (Magyar szociológiai történeti füzetek, 3.) Budapest, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár–ELTE Szociológiai Intézete, 1. k.

- Simon Attila 2010. *Egy rövid esztendő krónikája. A szlovákiai magyarok 1938-ban.* (Nostra tempora, 16.) Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 172–173. p.
- Szalay Olga (vál.) 2014. „...Eljött az idő: visznek katonának”. *101 magyar katonadal a Nagy Háború idejéből 1914–1918.* MTA BTK ZTI, Nemzeti Közszerződési Egyetem.
- Szavári Attila 2011. Teleki Pál Erdély-politikájáról: értekezlet Erdélyben. *Magyar Kisebbség*, 3–4. sz.
- Turczel Lajos 1981. A csehszlovákiai magyar sajtó fejlődése 1919 és 1945 között. *Magyar Könyvszemle*, 97. évf., 4. szám.

CSILLA FEDINEC

„...THIS PICTURE IS SUCH AS IF THE HUNGARIAN SOCIETY AND THE HUNGARIAN SOUL HAVE BEEN BROKEN MIRRORS”. THE LIFE AND ACTIVITIES OF KÁROLY HOKKY (1883–1971)

After Transcarpathia was in 1919 incorporated to the newly established Czechoslovak Republic, the local Hungarian minority community had soon produced its own political elite. One of its prominent personalities was Károly Hokky, member of the Prague national assembly, later its senator, and, in the revision period, the co-opted representative of the Hungarian parliament. In the end of the Second World War he emigrated to the United States, where he, known as Charles J. Hokky, continued his activities in the field of minority protection, as far as conditions allowed it in the circumstances of emigration. This study follows his personal and political life path.